

N. PÁL JÓZSEF

„Született költő” – a próza álarcában

SINKA ISTVÁN: KADOCSA, MERRE VAGY?

A most százegy esztendeje született Sinka Istvánról legalább kétféle – egymást kizáró – kép él az irodalomtörténetben. Az egyik szerint emberi magatartásának *lényege*, költői, gondolkodói alkatának *meghatározója* a tudati és szemléleti bezártság, az *antiszemita indíttatás* volt, így életműve még részleteiben is nehezen vállalható tradíció a magyar kultúra számára, s vélhetően azok az emberek is gyanúsak, akik e nevet folyvást megbecsüléssel emlegetik. A történet másik fele szerint Sinka István munkássága éppen hogy a magyar paraszti mélyvilág – mára eltűnt, de benne még érintetlenül fölismerhető – érzéki és szemléleti karaktere költészetbe való beemeléseinek a legautentikusabb és legmaradandóbb példája, így azt kidobni az ablakon fölére egy szellemi öncsonkítással. Ez a megközelítési mód az örökül hagyott szövegeken túl a személyes emberi sorsot is az életmű – és az értelmezés – integráns részének tudja, számára a szövegtest, túlmutatva önnön esztétikai valóságán, egy modellé emelhető sors, egy morális elemekkel átszőtt élet- és történelemszemlélet elemeit is őrzi. Ezt lefordítani a Sinka Istvánt is küldő közösség nyelvére úgy lehetne, hogy aki szegény, és méltatlanul sokat szenvedett, annak joga a szépségre és az igazságra mindig elvitathatatlan – nemcsak emberként, hanem a szintén szenvedő csoport reprezentánsaként is. Az irodalomnak ez a fölfogása a hagyatékot és annak emlékezetét földarabolhatóan egységes tömbnek tudja, az emberi és az alkotói életút esendőbb mozzanataira ha mentséget nem is, de magyarázatot mindig talál. Ebben az értelmezésben – amely persze az alkotó és a befogadó szemléleti és morális azonosságán mint közönség tudott tradíción is nyugszik – Sinka István többször emlegetett gyarlóbb sorai vagy gesztusai nem az életút *lényegére* utalnak, hanem az emberi és költői mivoltában egyként megalázott ember néha tévesen általánosító indulatairól adnak csupán hírt, s mint ilyenek nem válhatnak sem a műről való ítéletalkotás karakteres szempontjaivá, sem e szellemi örökség megtagadásának átlátszó ürügyévé.

A meggyőzhetetleneket meggyőzni persze még soha nem sikerült a történelemben, ezért aztán a szellemi frontvonalak értő és toleráns föloldhatóságában egyelőre csak módjával bízhatunk. A közeledés lehetséges formájának első gesztusa talán az lehetne, ha tudomásul vennénk: fékezzen bár bennünket a kultúra és a szocializált lét szabályrendszere, szenvedéseink emléke, indulataink is kiölhetetlen részévé válhatnak személyiségünknek, amit tehetünk, az az, hogy saját igazunk bizonygatását nem a „másik fél” traumáinak a vádló fölelgetésével vagy éppen semmibe vevő lelegyintésével kezdjük mindenáron. Irodalomtörténet-írásról szólva értéktudatosító szándékú eljárásnak nevezhetnénk azt a módszert, amely nem kerüli meg ugyan a vitás kérdéseket, de saját létezési jogához az érvet nem a másféle értékválasztási módozatok kétségbevonásával kezdi. Sinka István életművéről beszélve ez annyit jelent, hogy értékfölmutató szándékunkat nem indíthatjuk azzal, hogy a költőnek mindig és minden sorában igaza volt, s ennek ellenkezőjét csak a gyalázkodó rosszindulat állíthatja, meg azzal sem, hogy annak erőltetett bizonygatásába fogunk, miszerint Sinka nem is volt például antiszemita. Természetesen legalább ilyen hasznavehetetlen az az álláspont is, amely másról sem tud beszélni, mint hogy e költői világ ébren tartása csak a már amúgy is fölösen meglévő gyűlöletmennyiség felnövelésére jó. Sinka István műve és annak tanulsága önerejéből kell hogy megálljon a maga lábán, s nem válhat provokáló fegyverré a szelleminek láttatott párviadatokban sem az egyik, sem a másik „oldalon”.

Szerencsés és méltánylandó kísérlet lehet a kölcsönös tudattisztító tevékenységre az a vállalkozás, amelyet a Püski Könyvkiadó már évekket ezelőtt elindított. Püski Sándor, aki Sinka István munkáit már a harmincas évek végén fölkarolta, ma is az értékmentést és -tudatosítást látja a legfontosabbnak. Még

1987-ben, New Yorkban indította útjára azt a sorozatot, amelynek utolsó kötete – az elbeszéléseket, az újságcikkeket és az interjúkat tartalmazó *Kadocsa, merre vagy?* – a költő születésének centenáriuma jelenti meg. Ez a négy vaskos könyv (a *Fekete bojtár vallomása* és a *Nagy útról hazatérve* címmel kiadott kétrészes versgyűjtemény a másik három) Sinka István életművének legjavát tartalmazza, ám mindegyiken tetten érhető az a szerkesztői szándék, amely az emlegetett értékölmutató igyekezetnek a sajátja, de kerülni óhajtja a nemtelen viták újraélesztésének lehetőségét. A *Fekete bojtár vallomása*iból még a költő személyes meghatalmazása alapján törölte a szerkesztő „a személyekhez kötött sérelmek és keserőségek áramlásában általánosító részeket”, a minden eddiginél alaposabb – a kéziratot hagyatékot is feldolgozó – versgyűjtemény nem tartalmazza például a joggal sokat vesszőzött *Denevérek bonfoglalása* című allegorikus elbeszélő költeményt, s e prózakötetből is kimaradt néhány olyan rövidebb írás (*Csípőfogó* címmel jelentek meg ezek a negyvenes évek elején), amelyekben Sinka bizony szabadjára engedte az indulatait. *Filológusként* persze egyáltalában nem érthetnek egyet ezzel az eljárással – meg azt is jól tudhatjuk, a szövegek attól még léteznek, ha nem közöljük újra őket –, ám az tagadhatatlan, hogy a szándék a valós esztétikai, morális és történelmi értékek jelenlétét és az indulatok lecsendesítését *együtt* szolgálja. Külön szerencse az is, hogy ez a nagy értékű hagyaték Medvigy Endre személyében megtalálta a maga letörhetetlen szorgalmú gondozóját (Medvigy két évtized alatt vagy félszáz írást közölt a költőről, és számos könyvet szerkesztett), aki szembeszökően elfogult szeretettel bár, de az egyetemes magyar kultúra üdvére igyekszik napvilágra segíteni minden olyan értéket, amelyeket nélküle tán már fölemészített volna a felejtés és a felejtetés. Ezt a csaknem hatodfélszáz oldalas – sajnos, olvasást nehezítően sűrűn szedett – könyvet is ő hozta tető alá, teljessé téve immáron a virtuális életműkiadást, s jó alkalmat adva arra, hogy Sinka István emberi és gondolkodói alkatán meditatálhassunk.

Sinkát életében és halála után is sokan és sokat támadták, elsősorban nép- és magyarságszemlélete miatt, de föltűnő lehet, hogy alig-alig akad ma már vitázó, aki a *költői tehetség nagyságát* megkérdőjelezné. Sinka bizony „költőnek született”, akárcsak Weöres Sándor, világlátásának és alkotásmódjának képi és szemléleti eredetiségét még a *Játékfilozófiát* fogalmazó fiatal Babits Mihály „teremtés-esztétikájának” a jegyeivel is leírhatnánk. E líra történelmi, szociológiai háttérét, mélystruktúrájának a századok közösségi emlékezetébe nyúló természetét, sőt költészettörténelmi jelentőségét Görömbei Andrásról Pomogáts Bélán és Tornai Józsefen át Jánosi Zoltánig már többen is alaposan elemezték, visszatérni rá röviden azért tartom fontosnak, mert úgy vélem, hogy – a gyökeresen eltérő műfajok és a néholi jelentős színvonalkülönbség ellenére – Sinka szépprózájának és újságcikkeinek a karaktere is a költői látásmód és szereptudat következménye, azoknak együttállásából magyarázható.

Akik a költő feltűnésére s annak harmincas–negyvenes évekbeli jelenvalóságára emlékezhetnek még, általában azt tartják a legfontosabbnak, hogy Sinka a magyar parasztság legősibb és legkiszemmisettebb rétegéről, annak körülményeiről adott hírt, s gyakorta a szenvedő ember sorsát is esztétikai értékékképzőnek látják. Nem vagyok híve az újmódi elméletek azon részének, amelyek – valami szövegcentrikus mámorban élve – legszívesebben még a szerző létezését is megtagadnák, de azt hiszem, tisztázni illenék valamit. Sinka Istvánt nem elsősorban élményforrásainak a magas irodalom számára addig javarészt ismeretlen *tematikája* tette jelentős költővé, sőt nem is az, hogy személyes életrajza szenvedésekkel volt tele, és sorsosai érdekében meg nem alkuvó, bátor és következetes volt. Ezeknek a biográfiai mozzanatoknak az ismerete rendkívül fontos, segíthetik megérteni, morálisan-emocionálisan is befogadni az alkotói világot, de nem használhatók *érvekként* sem az analízis során, sem a vitákban. Sinka István költői alkatát szerintem két tényező determinálta (tudván persze azt, hogy az igazi tehetség eredetére soha nincs kielégítő magyarázat, talán még a genetikában sem). Az egyik az, hogy a számára megadatott történelmi és szociológiai életforma struktúrája – hiába volt térben és időben mozdíthatatlanul lezárt századokon át – úgy volt *teljes*, ahogyan a bartóki pentatónia a „lehatárolt végtelen” érzéki teljességét hordozza a maga szigorú körülhatároltságában. Nemcsak az volt a lényeges ebben a „barbárnak” és „naivnak” egyként nevezhető viszonyrendszerben, hogy az ember még szimbiózisban élt az őt körülölelő természettel, hanem az is, hogy az itt kialakuló, kifejlődő (megrekedő?) világlátás a gondolkodás olyan atavisztikus formáit őrizte meg, amelyekben a tárgyas

szemlélet és az érzékelés teremtő szabadsága együtt lélegzett, az emberi „megszólítóképesség” nem vesztette még el a kapcsolatot sem a tárgyi, sem a hagyományozott valóság elemeivel, sem pedig azok idődimenzióival. Sinka költészete *eredendően* e szemléleti teljesség ígézetében fogant, elég utalni a híres – állítólag első – csizmaszárra írt versre vagy e kötet élén szereplő visszatekintő emlékezés (*Így kezdődött*) azon részletére, amely azt idézi föl, hogy a kisgyermek Sinka a sebzett fa vagy a napraforgószár jajgatását „meghallotta”. Az ilyen közegben felnövő lírai tehetség számára egyszerre válik minden valósággá és annak „égi másává”, a dolgok költői birtokbavételének mozzanata azonos lesz a formateremtés (a dolgoknak „formát adás”) mozzanatával. Jellemző lehet, hogy Sinka már költői indulásakor sem a kezdő autodidakta rímfaragókra utaló leegyszerűsített versformákkal próbálkozott, hanem anyagához maga „adta” a formát is éppen azért, mert költészete magától értetődő módon volt a saját világát a líra magasába emelő *teremtő költészet*, a benne szunnyadó szépség- és harmóniavágy művészi kifejlése.

A világtéremtő teljesség ígézetének történelmi és szociológiai körülményeiből fakadt voltaképpen e líra másik fontos összetevője is. Arról van szó, hogy a századok óta mozdulatlan struktúrájú pásztorvilág nemcsak az életforma kulturális és kultikus emlékezetének jellemformáló emberarcúságát őrizte meg, hanem megalázóan kegyetlen is volt a maga zártságában. Nemcsak az anyagi nyomorról és kiszolgáltatottságról van szó, hanem arról is, hogy ha ez a világ képes volt is a tehetséggel megverteken a szépség- és a harmóniavágy teremtő igényét földajkálni, nem volt képes e vágy útját szabaddá tenni. Ebben a világban a vágyak és a lehetőségek fojtogatták egymást, a személyiséget többnyire éppen e küzdelem heroikus lehetetlensége determinálta. Nem lehet véletlen, hogy Sinka költészetével kapcsolatban gyakran mondogatják: olyan az egész, akár egy föld alól jövő morajlás. A napi megélhetésért való néha kilátástalan küzdelem, e világ elháríthatatlan hatalmi-emberi hitványságaival való reménytelen belső (mert szólni nem volt tanácsos!) hadakozás éppen azoknak az életét tette a leginkább keservessé, akikben a szunnyadó igény szint a kiutat kereste volna. Azt is érdemes megfigyelni, hogy Sinka számára a szociális nyomor soha nem csupán mint éhség, mint nélkülözés jelenik meg, hanem olyan adottságként is, amely az emlegetett emberarcú szemlélet és szépségvágy kiteljesítésének az álmát teszi lehetetlenné. Következésképpen az ő szociális lázadása mindig *morális lázadás* elsősorban, hiszen tudja, hogy szegénynek lenni nemcsak anyagi kiszolgáltatottságot, de *emberi megalázottságot* is jelent, sőt, azt jelent a leginkább. Így aztán a szépség vágya (a sokszor leírt tanulásvágy is ehhez kapcsolódott!) és e vágy kiélésének a lehetetlensége az emberi méltóság eltiprásának a mozzanataként rögzült – okkal – a tudatában, a költői és a morális indíttatás szétválaszthatatlanul összefonódott, s mint lírai szervezőelem jelent meg. Sinka költészete ezért az említett két összetevő feszültségében született meg, s ez növelte föl költői és emberi szereptudatát is.

Ebben a szereptudatban aztán a szépségvágy és az azt elnyomó viszonyrendszer elleni lázadás egymást erősítették, mint ahogy az is törvényszerű volt, hogy ennek a tudatnak az emocionális – néhol indulati – összetevői is meghatározóvá váltak. Kialakult az a Sinkára oly igen jellemző alkotói magatartás, hogy a világképének alapelemeit meghatározó életforma (a szegényparaszti állapotban való létezés) és a folytonos megaláztatás elviselése lett számára az elsődleges – nemegyszer kizárólagos – predesztináló erő *a szólás jogára*. A pályájának korai szakaszában kétségtelenül meglévő – a népi mozgalom némely tagja részéről is megtapasztalt – fölüeny vagy kioktató íróvársi fönn tartások mellett ebből fakadt az a több újságcikkében is megjelenő makacs következetesség, hogy *igazi népi íróknak* ő csak azokat fogadta el, akik nemcsak paraszti származásúak voltak, de vele egy sorban is maradtak. Veres Pétert, Szabó Pált, Sértő Kálmánt és Nagy Imrét megbecsülte, de Németh László vagy Illyés Gyula bizony iskolát járt, érvényesülni tudó „úriember” maradt mindig egy kissé a számára – 1945-ig bizonyosan. A szegényparasztság nevében való szóemelésre egyedül autentikusnak tudott magatartásban aztán a társadalmi és irodalmi jelenségekre való emóciós reflexiók szerepe megnőtt, az öntudat minden sértésre vagy lelegyintésre rendkívül érzékenyen reagált, az idő előrehaladtával és a bántások fölglyűttével radikalizálódott a szereptudat, s kialakult az az átfűtött, személyekre szólóan is polemikus hang, amely az újságcikkek egy részét jellemzi, s jellemezte az önéletírás azon passzusait is, amelyeket az öregedő költő már maga is fölülegeseznek tartott. A költői erő eredetiségét mutatja az a

tény, hogy a többirányú tapasztalategyüttesből fakadt indulatok – elhagyva az egyszeri történésre utaló személyes jellegüket – a líra hangján szólva többnyire maradandó értékű sűrűsödtek, de amikor reflektálatlanul, áttételek nélkül csattantak fel, akkor a gondolat néha a rövidrezártság tudati csapdájába szorult, máskor meg a szerző torz módon általánosított.

Nem ez a jellemző erre a kötetre (mint említettem, a leginkább személyeskedő írásokat a szerkesztő mellőzte), bizonyítani azt próbálom, hogy Sinka István lírája, prózája és publicisztikája egyazon tapasztalat, élményforrás és világkép egyazon szándékú, de különböző színvonalú kifejeződése. Azt hihetőleg senkinek sincs oka vitatni, hogy szerzőnk sokkal jelesebb volt költőnek, mint prózaírónak, az efféle kísérleteiből ha születnek is olvasásra érdemes darabok, a lírai sodrásáért méltán becsült *Fekete bojtár vallomásai* kivételével csak kevés menthető meg igazán a jövőnek. E kötet legemlékezetesebb darabja minden bizonnyal a címadó kisregény, mégpedig azért, mert ez ad hírt a leghívebben a Sinka István-i világlátás és szereptudat összefonódottságáról. Nehéz Balog András naplójának ma már nem a kegyetlen életformáról való híradás a lényege elsősorban, hanem a kimondás, a megörökítés, vagyis az *írás* kényszerével való levethetetlen küzdelem. Az ide-oda csapódó, naponta porig alázott kamaszgyerek világra való döbbséget rácsodálkozása a tapasztalatok lejegyzésének törekvéseivel lesz egyidős, benne az emberibb élethez és az álomhoz való jog egymást föltételezik. Muszáj írnia, hogy álmodhasson, s muszáj írnia, hogy ne tűnjön el nyomtalanul és névtelenül. A hitben, hogy az írást egyszer majd megtalálják – mint ahogy ő is megtalálta a szomorú Kadocsáét –, szépségvágy és tanúságtétel, lázadás és a szabadság felé való menekülés ősidőktől ismerős méltóságteremtő óhaja mozdul, s az emberszabású lét egyszer majd föllelhető ideája. Sinka meséje ugyan nem eléggé fegyelmezett, a leírásokra is ránő néhol a lirizáló körülményesség, de figyelemre méltó, hogy soha nem csábul el a nyomor valóságát részletező szemléleti naturalizmus felé, előadásmódja itt szinte naivul szenttelen. Rövidebb írásaiban az anekdota és a népmese, a ballada és a mitikus megoldásmódok elemei váltják egymást; a derű és a játékosság, valamint a lázadó indulat és a tehetetlenség történetei az egyazon sors kétarcú valóságát modellálják. Sinka novelláinak némely részletei hol a szabad versek, hol a balladák világára hajaznak, alakjai emlékezetesek (leginkább Füttyöri, a hatalom adta kereteket mindig fölragzó öntörvényű szabadságvágy figurája), olykor szituációteremtő képessége is megvillan, de nagyon érezhető, hogy a történetek többségét nem vérbeli *elbeszélő*, hanem a gyors közlés – és a pénzkeresés? – kényszerétől is szorított *költő* írta. A Sinka István-i világot jól ismerők mindig szívesen forgatják majd ezeket az írásokat, de könnyen belátható, hogy belőlük a novella műfaja által megkövetelt *formateremtő fegyelmeknek* az a szigorúsága hiányzik jobbra, amely a költői teremtésben mindig a természet szerinti ösztönösséggel alakította (azaz éppen hogy „nem alakította”, hiszen az belőle fakadt föl, egy volt vele, ahogy Németh László is megírta már 1943-ban) az anyagot.

Ha a szépprózában a pusztai lét sorsot próbáló változatait megélt ember vágyai és költői világszemlélete bukkan elő, akkor az újságcikkekben Sinka István gondolkodói karaktere rekonstruálható művészi áttételek nélkül, a szereptudat megnyilvánulásainak alapformája, el nem szakíthatóan persze a már jellemzett elindító élményforrásoktól. Nem azért lehet fontos az erről való meditáció, mert Sinka „harmadikutaságának” fölmutatásával megvédhetjük őt a fasiszta és az antiszemita fertőzöttség állandóan megújuló vádjától, hanem annak bizonyosságául, hogy a hozzá hasonló tradíciókon, élményeken felnőtt, az övéhez hasonló vágyak és emberi igények világában élő teremtő művész törvényszerűen lesz „harmadikutas” vagy valami afféle. Valami afféle, mondom, mert kevés fogalom rögzült oly tévesen a magyar eszmetörténetben, mint ez. A „harmadikutas” idea soha nem jelentette – sem Németh Lászlónál, sem Bibó Istvánnál – a nyugat-európai polgári demokratikus modell lényegi alapelemeinek elvetését, sem a hatalomgyakorlás megosztására, sem pedig a személyi szabadságjogok tiszteletére nézvést, de jelentette az emberi együttélés ama feszültségeinek feloldási igényét, amellyel a nyugati modell máig nem nagyon tud mit kezdeni, ahogyan azt Churchill demokráciáról mondott híres szlogenje is bújtatottan elismerte. A „harmadikutas” ember híve a szabad piacnak, de nem szereti – bizony nem – a kizsákmányolást, tiszteli a liberális alapelvet, de nem tartja mindenképp fölötte valónak a *személyes érdekérvényesítés* (a „karrierépítés”) másokat letipró, agresszív jogát. Nem egy, a nyugati és a – néhai – keleti formáció „használható” elemeit összeházasító

öszvérmegoldást szorgalmaz, hanem a személyes és a csoportérdekek arányos, a jóindulat erőfeszítésén alapuló belátásos érdekegyesítésére apellál. Ez a szemlélet a „lemondani tudás” és a szolidaritás jellemet követelő magatartására szavaz, erősen támaszkodik az élet nem anyagi, technikai, de morális felfogására, amire a hatalomgyakorlás és az érdekérvényesítés módozatait variáló politikák tudvalévőleg nemigen szoktak támaszkodni. Ezért aztán a politikai modellek nyelvére lefordított „harmadikutas” elképzelés soha nem válhat „időszerűvé”, megmarad erkölcsi-szellemi igényszintnek, virtuális irányjelzőnek (eredetileg sem *célt*, hanem *utat*, létszemléleti, életvezetési stratégiát jelentett), akár utópiának vagy álomnak is, ha tetszik, amit a szépség teremtésére és az emberi élet arányos rendjének valóra váltására szegődött ember (az *igazi* költő mindig ilyen) soha nem adhat fel.

Sinka Istvánban mindig erős volt a „két pogány közt egy hazáért” tudata, a kor valósága is erre szorította a gondolkodását (szülőhelye, Nagyszalonta, alkotói eszmélkedésének idején például már nem Magyarországhoz tartozott), de létszemléletének alapelemei a bihari puszták valóságából nőttek ki. Így a szépségteremtő százados tradíciók őrzésének költői igénye és e vágy kiteljesedését gátló embertelen társadalmi és hatalmi körülmények értékteremtő feszültségében fölnőtt szereptudat magától értetődően terelte az alkotót egy heroikus, semmiféle hitványsággal megalkudni nem képes, tévedéseiben is öntörvényűen értelmezett erkölcsi magatartásmodell irányába, amiben aztán minden, de minden gyanús lett a számára, amihez a hatalom, a mások feletti uralkodás lehetőségének a képzelet társult, akár a pusztán, akár a szellemi élet világában. Törvényszerűen lett hát ő „harmadikutas”, a sorsosainak is követelt emberibb élet vágyai mentén nem is lehetett más, számára semmiféle létező párt nem lehetett elég jó. Erről tanúskodó újságcikkeinek egy része persze erősen „alkalmi jellegű” írás volt, többségének mára csak dokumentumértéke maradt, de néhány olyan darabot is olvashatunk (*Mezüláb az utolsó padban; Dudálnak a majorokban*), amelyben a költői szó erejével beszél a személyiséget megalázó és a lázadás jogát felnövesztő körülményekről, s akad olyan szöveg is, amely a sinkai „harmadikutas” elképzelés naiv-teoretikus szemléleti és etikai demonstrációjának tekinthető a maga „korfüggő” szóhasználatával, tehertételeivel és indulataival együtt. Ilyen írás például a *Hatodosok, A népi írók és a népiesek* című, legkivált pedig az 1943-ban született *Két kő között*, Sinka István talán legtöbbet emlegetett publicisztikai munkája. A költő írta ezeket is, stílusán tökéletesek, egyik-másik valóságos retorikai remekmű, de nyilvánvaló, hogy *morális* alapvetésűek, elsősorban az emberi és a nemzeti kisemmizettség jogán protestálva, és nem teoretikusak. A szinte pontokba szedetten tudatosítani szánt erkölcsi állásfoglalás kiindulópontja nem a magyar és európai kultúra esélyeinek végiggondolásából született koncepció, mint Németh Lászlónál, hanem mindig az ember empirikus és szellemi tapasztalata. Sinka tudatában az „ázsiai eredetű, de európai végzetű” magyarság karakterének a leghívebb őrzője a százados tradíciókat átmentett, a történelem által mindig leszorított, ezért „érintetlen” alsó parasztság volt, így aztán amikor ő *magyar népet* mondott, a „minden örökében, jogában és jussában *batodos*”, elnyomott rétegre gondolt, szemben „a tehetséges kacsingatók, a kapaszkodó dilettánsok és a két nyergen ülők” érdekkövető hadával. Választás és azonosulás morális gesztusa nála szétszalazhatatlanul összefonódott, csak az *ilyen értelemben* fölfogott magyar nép sorsának megtapasztalóit és vállalóit fogadta el hiteles embereknek a szellem területén is, minden törekvést megvetett, amely e sorsközösségtől eltávolodva került érdekérvényesítő helyzetbe. Világképének középpontja személyiségének integritásához tartozott, és mozdíthatatlanná vált, kisemmizett parasztként és sokszor megalázott költőként szerzett – nagyon is valóságos – tapasztalatai mind-mind ezt a középpontot erősítették meg; sem „ellépni”, sem hajolni nem volt hajlandó, se jobbra, se balra (a „harmadikutas” kifejezést ő maga nemigen használta).

Ettől a hajlíthatatlan magatartástól való bármilyen irányú eltérésben az általa fölfogott magyarságra káros, *idegen érdekek* kiszolgálását látta. Nem azért használta ő az „idegen” kifejezést, mert kapcsolódni akart a kor bármely ködösen manipulációs jobboldali elméletéhez, hanem azért, mert az ő emlékezetében és tapasztalatában (a parasztember mindig ebben bízik a legjobban!) a *látható* – a viszonyokat befolyásolni képes – elnyomó hatalom vagy idegen származású (a Vésztő környéki bérlők nagy hányada zsidó a századelőn) volt, vagy nem az általa legfontosabbnak tudott morális és irodalmi célokat képviselte a budapesti szerkesztőségekben. Sinka István a fennhéjázó, az ő sorsosait sanyargató és gyűlölő „úriembert” utálta, bármilyen származású volt is. Gondolkozásának az égetta

világon semmi köze nem volt semmifajta fajlemélethez vagy irracionalizmushoz (ha tetszik, inkább nagyon is „földhözragadt” volt), legfőljebb annyi mondható el róla, hogy indulatait nemigen fékezte, hogy olykor torz módon általánosított, s hogy nem a ma használatos politológusi-szociológusi szakzsargonban fogalmazott.

Ebből érthető meg, hogy az ő „harmadikutasságába”, amely valójában a „magam és a népem felismert igazságából nem engedek” attitűdjéből, vagyis költői látásából és szereptudatából következett, beszűrődött egy magyar–idegen értékrendi oppozíció, ami minden vitának és gyanakvásnak az alapja máig. Éppen az említett *Két kő között* című írásában határozta el magát szenvedélyes egyértelműséggel mind a német nemzetiszocializmustól, mind a szovjet formációtól és azoknak magyarhoni követőitől, de oly módon érvelt, hogy a Hűség Házának „zölddel jegyes” pártja (tehát a nyilasok) és a „keleti szocializmus” modellje *egyként idegen* a magyar néptől, hogy „mind a kettő oda való, ahol termett”. Ma már hozzátehetjük nagy okosan, hogy a század e két borzalma oda *sem* való, ahol termett, de megtagadni Sinkát a teoretikus tájékozottság hiánya és némely – mára esendőnek bizonyult – szóhasználata miatt nem ildomos. Alkata szerint sem volt igazán alkalmas a költő a teoretikus gondolkodásra, s a műveltsége is valóban fogyatékos volt, de hát erről éppen azok tehetek a leginkább, akik ellen föllázadt az ember méltóságának a tiszteletéért; *pontosan azért a célért* tehát, amit az ő életműve által akar veszélyeztetve látni és láttatni az értetlenség vagy a rosszindulat.

Sinka István gyarló és torz gondolatokat is papírra vetett a kétségbeesés tudatszűkítő állapotában, tévedhetett is nemegyszer, de mi, utódok tudomásul vehetnénk már, hogy a szenvedés meg az arra válaszoló indulat és gyűlölet nem nemzetspecifikus jelenség, s jobb, ha először mindenki a maga portája közelében söpröget. Aki ismeri Sinka István öregkori vallomását a bibliai zsidóság „megrázó és fenséges” történetéről (Medvigy Endre az interjúkat is összegyűjtötte a kötetbe), meg az akkori verseit, kivált az *Ézsau éjszakája* című ciklust, az fölismerheti: ha volt valami meggyónnivalója a saját lelkiismerete előtt, azt megtette, ő tisztára söpörte a maga portáját, mégpedig oly módon, ahogy neki tehetség adatott – a szépség teremtésének költői módján. Sinka István, ez a vétkeiben is tiszta szándékú ember egész életében – maga mondta így – a „szépség hatalmáért” és annak esélyéért küzdött olyan százados értékeket és tanulságokat átmenekítve, amelyek nélkül szegényebbek lennénk, mégsem kellett ő sem az 1945 előtti, sem az azt követő világnak. A lehetőségek látszatának szédületében élő mai korunk sem nagyon kapkod utána, pedig szükségünk lenne e „született költő” szavára. Az életmű legjava ma már hozzáférhető. (*Püski, 1997*)